

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen en opmerkingen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel in Kortrijk

Provincie: West-Vlaanderen

Gemeente: Kortrijk, 3de afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/34022/1292.1

-

Dossiernummer: 4.001/34022/106.1

Omschrijving:

Onze-Lieve-Vrouw van Groeningekapel, Harelbekestraat zonder nummer

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE

1. Adviezen en opmerkingen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 2 maart 2022.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

1.1.2. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 2 maart 2022.

- Het agentschap Natuur en Bos (ANB) liet op 3 maart 2022 weten geen advies uit te brengen gezien de ligging en de aard van de aanvraag. Aangezien er geen advies werd uitgebracht is het advies gunstig in uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet.
- Het Instituut voor Natuur en Bosonderzoek (INBO) liet op 3 maart 2022 weten geen advies uit te brengen gezien het dossier geen elementen bevat waarover het advies kan uitbrengen. Aangezien er geen advies werd uitgebracht is het advies gunstig in uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet.

De Openbare Afvalmaatschappij (OVAM) gaf een algemeen advies met betrekking tot bodemattesten. Dit is niet van toepassing op deze bescherming.

- De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) gaf aan geen opmerkingen te hebben bij de bescherming. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.
- De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) vermeldt geen bezwaar te hebben bij de bescherming. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.
- Het departement noch de overige agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: de adviezen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 2 maart 2022.

- De Werkvennootschap gaf aan geen advies te verlenen vermits zij niet actief zijn in het gebied. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.

- De Vlaamse Waterweg gaf een gunstig advies en vermeldt dat het object niet gelegen is in de onmiddellijke nabijheid van een waterweg. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.
- Het departement noch de overige agentschappen brachten een advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: de adviezen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken stad Kortrijk

Het advies werd gevraagd op 2 maart 2022.

Stad Kortrijk

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 28 maart 2022 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 2 maart 2022.

De VCOE bracht op 15 april 2022 een voorwaardelijk gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

2. §2, 1: Opmerking:

De commissie erkent het potentieel van voorliggend beschermingsvoorstel. Niettemin stelt de commissie dat de kapel haar oorspronkelijke context verloor door het wegvallen van de gebouwen waarmee ze oorspronkelijk een eenheid vormde.

Antwoord: De kapel verloor inderdaad een deel van de context. Dit maakt echter deel uit van de historische evolutie in de omgeving. De kapel is gericht naar de plaats waar vroeger de Gentpoort stond, na de afbraak van de Gentpoort bleef het stratenpatroon bestaan en werden de gronden ernaast bebouwd en met de kapel verbonden. Beide woningen rechts van de kapel dateren nog uit de periode, kort na het slechten van de omwalling. De kapel werd gedurende de voorbije 190 jaar in verschillende constellaties opgenomen: in een tuin met dienstgebouwen, als deel van een drukkerij en heden als deel van een sociaal huisvestingscomplex. Een context die in de loop der jaren wijzigt, is gebruikelijk in een sterk veranderend grootstedelijk weefsel.

2. §2, 2: Opmerking:

De historische afwerking van het exterieur en interieur werd doorheen de jaren sterk aangetast. Dit verval zet zich op heden nog steeds door. Het roept de vraag op naar de instandhoudingsmogelijkheden, maar ook de mate waarin de erfgoedwaarden van de kapel nog voldoende tastbaar aanwezig zijn dan wel opnieuw versterkt kunnen worden. Een bescherming kan volgens de commissie in ieder geval niet de bedoeling hebben om de kapel in haar huidige-ervallen-toestand te bestendigen. De herwaardering van de erfgoedwaarden via een gericht beheer en restauratie lijkt dan ook essentieel om deze bescherming te kunnen

verantwoorden. Voorliggend dossier biedt hiervoor weinig garantie (zie ook par. 5 van dit advies).

Antwoord: Heden zijn de oorzaken van het verval niet meer aanwezig. Het gewelf en de muren zijn terug droog. Dit blijkt uit de kleurenonderzoek van H. Coeman. Een duidelijke, toekomstgerichte beheersvisie uitwerken voor het onderhoud en de restauratie van de kapel, met voldoende uitvoeringsgaranties kan bij bescherming niet opgelegd worden als dat de huidige referentietoestand te boven gaat. Anderzijds is de beperkte schaal van het object en de inzet van de erfgoedgemeenschap in Kortrijk een goede aanzet tot toekomstig behoud en restauratie.

2. §3: Opmerking:

Daarnaast meent de commissie dat de waardebeoordeling van de kapel verdere onderbouwing behoeft. Zo geeft het gevoerde onderzoek (vooralsnog) geen uitsluitend over het oorspronkelijke doel en functioneren van de kapel. Hoewel goed gedocumenteerd baseert het inhoudelijk dossier zich inzake de oprichting van het gebouwtje op enkele aannames en ruimere contextuele verbanden. Bovendien is weinig bekend over de evolutie van het interieur en meer specifiek de huidige, sterk aangetaste polychrome binnenafwerking. Het spreekt voor zich dat niet alle kennislacunes ingevuld kunnen worden. Toch dringt de commissie aan op de voortzetting van (bouw)historisch onderzoek naar de kapel en een doorgedreven materiaal-technische analyse van de afwerking, dit ter ondersteuning van de waardebeoordeling.

Antwoord: Het bronnenonderzoek leverde zoals de commissie terecht opmerkt niet alle antwoorden op die gezocht werden: Dit is wel vaker zo bij kapellen, die uit devotie of als uiting van andere ideeën of sentimenten werden opgericht. Zelden wordt de uitvoering van werken in kapellen opgetekend of gedetailleerd beschreven. Ook zijn de administratieve handelingen uit de periode van de bouw nog niet in die mate geëxcerpeerd waardoor het terugvinden van mogelijke bronnen meer tijd vergt dan gebruikelijk. Wellicht moet men voor de latere bouwfase (1867-1868) ook het familiaal archief van de familie Masquelier-Pringiers - als dat al zou bestaan - kunnen raadplegen. Het is zeer de vraag of deze gegevens bewaard zijn. Het is dan ook aangewezen om bij restauratie een voorafgaandelijk (materiaal-technisch) onderzoek uit te voeren, waarbij mogelijk nieuw aanwijzingen aan het licht komen.

2. §4: Opmerking:

Wat betreft de zeldzaamheid ten opzichte van andere kapellen stelt de commissie vast dat het inhoudelijk dossier terugvalt op een eerdere steekproef uitgevoerd voor Oost-Vlaanderen. Voor de periode vanaf het tweede kwart van de 19de eeuw zou het merendeel van de 566 geïnventariseerde kapellen in deze provincie opgericht zijn na 1860. De commissie vraagt het beperkte aandeel betreedbare kapellen met gelijkaardige datering als de Groeningekapel (2de kwart 19de eeuw) concreet te duiden. In datzelfde verband wijst de commissie op de veronderstelling in het dossier dat de conclusies van de Oost-Vlaamse steekproef (situatie 2016) bij uitbreiding gelden voor andere provincies. Ook dit vraagt bijkomende staving via voortgezet onderzoek. De commissie vraagt tot slot om de vermelde '*criterionota betreedbare kapellen*' (2016) toe te voegen aan het beschermingsdossier.

Antwoord: Het werkdocument dat de kapellen analyseert dateert uit 2016 en werd enkel voor Oost-Vlaanderen opgemaakt. Een deel van die studie wordt toegevoegd aan het inhoudelijk dossier.

Het hoofdstuk met de waardenanalyse is niet meer actueel en werd er deels uitgehaald. Het is op dit ogenblik niet voorzien dit onderzoek te actualiseren of uit te breiden voor heel Vlaanderen gezien de omvang van een dergelijk onderzoek.

Het bestaande onderzoek toont aan dat er in Oost-Vlaanderen nog een drietal kapellen zijn met een oorsprong vóór de godsdiensttroebelen (2de helft 16de eeuw). Uit de periode tussen de contrareformatie tot aan het ontstaan van België werden er 70 kapellen geregistreerd. Uit

de periode na het ontstaan van België, maar vooral na 1850, gepaard gaande met de sterke kerkelijke invloed, resten ons nog 566 kapellen. Een kapel uit de prille jaren na de Belgische onafhankelijkheid is eerder zeldzaam.

3. §2: opmerking:

Wat betreft de fotoregistratie van de fysieke toestand (*'MB_bijlage2_fotoregistratie'*) erkent de commissie dat deze zich dient te beperken tot de vandaag zichtbare onderdelen. De commissie vraagt de beelden van de fotoregistratie wel eenduidig te dateren. Nu worden 24 januari 2022 en 18 februari 2022 vermeld als data waarop de huidige fysieke toestand fotografisch werd geregistreerd, terwijl foto 3 uit 2017 dateert (cf. foto 30 in de documentatiebijlage) en er tevens sprake is van een plaatsbezoek op 21 februari 2020. Gezien de voortschrijdende aantasting van exterieur en interieur is het cruciaal dat in geval van bescherming een zo actueel mogelijk beeld vastligt.

Antwoord: De fotoregistratie geeft een goed beeld van de toestand in januari en februari 2022. De oorzaken van het verval zijn reeds eerder weggenomen (gewelf en muren zijn terug droog). Wat betreft de foto met het retabel werd in eerste instantie een foto getoond uit 2017 toen het retabel zich nog in de kapel bevond. Nadien werd het retabel weggenomen voor een betere bewaring. Op 5 mei 2022 werd het retabel teruggeplaatst zodat een recente foto mét het retabel kon genomen worden. Foto's die eventueel bij vroegere plaatsbezoeken werden genomen worden in dit dossier niet gebruikt. De foto's zijn de weergave van de recente, huidige toestand.

4. Opmerking:

Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de historische, architecturale en culturele erfgoedwaarden als basis voor de bescherming als monument.

De commissie acht deze erfgoedwaarden van toepassing op de kapel, maar vraagt de motivering ervan op een aantal punten verder uit te werken, alsook een bijkomende artistieke en volkskundige waarde te onderzoeken:

- a) Voor de historische waarde verwijst het ontwerpbesluit naar de hernieuwde 19de-eeuwse interesse in de Guldensporenslag en de politieke – later ook religieuze en sociale – betekenis van deze thematiek. Als zeer vroeg herdenkingsmonument voor de slag heeft de kapel aldus een bijzonder historisch belang. Deze motivering dient aangevuld te worden conform het inhoudelijk dossier. Zo vraagt de commissie bij de vermelde 'contextwaarde' te expliciteren dat de kapel werd opgericht op het voormalige slagveld. Verder is het relevant om naast (de vermoedelijke) inspirator Jacques Goethals-Vercruysse ook oprichter Félix Dujardin uitdrukkelijk te vernoemen, en daarbij aan te geven dat de ontwerper vooralsnog onbekend is. Nu klinkt de verwijzing naar '*de ontwerper en eigenaar van de kapel*' enigszins misleidend.

Antwoord: De vraag om verduidelijking is terecht. In het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werd met enkele kleine aanpassingen de contextwaarde verduidelijkt. In het inhoudelijk dossier, 2.1.1.1. Neogotiek als manifest, werd de tekst herwerkt als volgt: De gerespecteerde Kortrijkse amateurhistoricus Jacques Goethals-Vercruysse was reeds vanaf het einde van de achttiende eeuw op zoek naar de geschiedenis van zijn stad en bij uitbreiding van de grotere regio. Hij rakelde de geschiedenis terug op en vond nabij het domein van de bevriende familie Dujardin het slagveld en de plek waar volgens de legende een verschijning was geweest van het wonderbaarlijke ivoren beeldje van Maria met het Kind Jezus aan koning Sigis, een legendarische ridder uit het Franse leger. Het beeldje, gesculpteerd in Noord-Frankrijk in de dertiende eeuw en in 1302 aanbeden in de nabijgelegen Groeningeabdij, is vandaag ondergebracht in de Sint-Michielskerk. De legende ontstond dat Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge door de verschijning van het beeld het leger van ambachtslui dat in Kortrijk verzameld was zou geholpen hebben de Guldensporenslag tegen het verzamelde Franse leger te winnen.

De verschijning kent enkele versies en behoort tot de legendevorming achteraf – de plaats waar de Guldensporenslag plaatsvond is echter gekend en het feit dat de kapel net hier wordt

opgericht, dichtbij de plaats waar de toenmalige Cisterciënzerinnenabdij van Groeninge gelegen was, geeft haar een belangrijke contextwaarde.

In het ministerieel besluit staat: De verschijning behoort tot de legendevorming achteraf maar de plaats waar de veldslag plaatsvond is precies gekend en het feit dat de kapel net hier werd opgericht, dichtbij de toenmalige Cisterciënzerinnenabdij van Groeninge, geeft haar een belangrijke contextwaarde.

b) Wat betreft de architecturale waarde wordt ook het latere, niet-gedateerde interieur architecturaal waardevol geacht als voorbeeld van rijpere neogotiek. De commissie merkt op dat de vervaardiger van dit interieur onbekend is en de afwerking doorheen de tijd wijzigde. Niettemin getuigt de vermoedelijk 19de-eeuwse polychromie en het meubilair (met o.m. gesculpteerd retabel) van een kunstzinnig streven. Hetzelfde geldt voor het verzorgd uitgewerkte schrijnwerk met decoratief maas- en smeedwerk. De commissie vraagt dan ook te onderzoeken of een bijkomende artistieke waarde van toepassing is.

Antwoord: Er is onmiskenbaar een artistiek streven in de uitwerking van het interieur. Aangezien de toestand van heel wat componenten niet meer van die aard is om een degelijke inschatting mogelijk te maken werd geoordeeld deze waarde, hoewel aanwezig, toch niet op te nemen.

c) §1: De commissie vast dat de toegekende culturele waarde verwijst naar de rol van de kapel in de verering van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge en als later symbool van de ontvoogding van de 'gewone Vlaming'. Daarbij wordt gewag gemaakt van '*optochten en gebedsmomenten die zich in en rond de kapel hebben afgespeeld*'. De commissie erkent deze culturele betekenis, maar vraagt het gebruik van de kapel voor dergelijke plechtigheden te verduidelijken in het inhoudelijk dossier. Het is onduidelijk of de aangehaalde optochten in 1889 en 1903 de enige gekende voorbeelden zijn.

§2: Ter ondersteuning van de devotionele functie van de kapel is ook de aanwezigheid tot 2007 van een replica van het miraculeuze 13 de eeuwse beeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge vermeldenswaardig. De commissie vraagt zich af of in het dossier meer informatie kan worden gegeven over de relatie van deze verdwenen replica tot de historische inrichting en het gebruik van de kapel. Aansluitend stelt de commissie zich ook de vraag of—gelet op de aangehaalde 'volkskundige' betekenis—een volkskundige waarde kan worden toegekend.

Antwoord op §1: De vermelde optochten zijn de enige waarvan ook archiefmateriaal werd gevonden. Niet nader bepaalde optochten worden wel vermeld in literatuur. Omdat een directe verwijzing naar primaire bronnen niet mogelijk was zijn deze niet opgenomen.

Antwoord op §2: Er werd geen archief gevonden met betrekking tot de replica van het beeldje. Op oud fotomateriaal is het beeldje zichtbaar. Het vertoont gelijkenissen, doch ook afwijkingen ten opzichte van het origineel. Gezien er geen onderzoek op het beeldje zelf mogelijk is werd geoordeeld niet verder in te gaan op de herkomst of de relatie tussen kapel en beeld. Indien het beeldje terug zou opduiken zal bijkomend onderzoek nodig zijn. Indien dan een erfgoedwaarde wordt vastgesteld zal dat kunnen leiden tot een wijziging van het besluit met opname van een cultuuroed.

Omwille van de onduidelijkheid over de verering in het verleden werd ook hier niet verder ingegaan op de volkskundige waarde. Aan de hand van de foto's is duidelijk te zien dat er bloemen staan en er kon vastgesteld worden dat er enkele ex-voto's zijn. Het is echter niet duidelijk of er een continue verering heeft plaatsgevonden gedurende de voorbije twee eeuwen. De waarde is er wel, maar kon niet nader bepaald worden. Om die reden werd deze waarde niet opgenomen. De drie waarden die in het voorgestelde ministerieel besluit opgesomd worden zijn doorslaggevend.

Opmerking 5. §1: Artikel 3 van het beschermingsbesluit formuleert twee beheersdoelstellingen voor het monument: 1° het consolideren van de bestaande toestand,

en 2° aanbevolen onderzoek van de verflagen bij gebeurlijke onderhoudswerken om een leidraad te bieden bij een mogelijke restauratie.

De commissie vindt dit te summier om een gericht en duurzaam beheer in het kader van een bescherming te verzekeren. Bovendien zijn dringende onderhouds- en herstelmaatregelen nodig om de erfgoedwaarden van de kapel tot hun recht te laten komen en op termijn te vrijwaren. Het gedocumenteerde schadebeeld vertoont overigens een verdere achteruitgang ten opzichte van 2017. Zo is de banderol op de aangetaste gevelpleister niet langer leesbaar en brokkelen de afwerkingslagen binnenin de kapel stelselmatig af.

De commissie dringt daarom aan op een duidelijke, toekomstgerichte beheersvisie voor het onderhoud en de restauratie van de kapel, met voldoende uitvoeringsgaranties bij bescherming. Essentieel daarbij is dat mogelijke ingrepen steeds vakkundig gebeuren op basis van doorgedreven onderzoek. Specifiek vraagt de commissie afzonderlijke beheersdoelstellingen inzake het onderhoud en herstel van de gevels (incl. niet-zichtbaar metselwerk), het vrijwaren van het baksteengewelf, behoud en herstel van vaste elementen (het schrijnwerk met figuurglas, de muurkastjes), de omgang met wandschilderingen en opschriften, alsook het belang van vervolgonderzoek in functie van de onderhouds- en restauratieopties.

Antwoord: Op de opmerking aangaande de duidelijke en toekomstgerichte beheersvisie werd hoger geantwoord. Ook in de huidige toestand heeft de kapel voldoende erfgoedwaarde. Alhoewel kapellen door de tijd heen veelal ondeskundig werden aangepast, lijkt het voor een eventuele restauratie van deze kapel nuttig om dit onder begeleiding van vakspecialisten te doen. Daarom wordt, zoals de commissie vraagt, een derde beheersdoelstelling werd toegevoegd: "het is aanbevolen om mogelijke restauratieve ingrepen steeds vakkundig uit te voeren op basis van nauwgezet onderzoek".

Opmerking 5 §2: Daarnaast vraagt de commissie om, indien nog niet het geval, de re-integratie van het gepolychromeerd driedelig retabel in de kapel voor te schrijven. Dit stuk werd bij de bouw van het omringende appartement in veiligheid gebracht. Tevens kan als mogelijkheid vermeld worden om de verloren replica van het beeldje van Onze-Lieve-Vrouw van Groeninge terug te plaatsen mocht dit alsnog opduiken, dan wel een nieuwe replica te voorzien. Tot slot lijkt het de commissie aangewezen dat de beheersvisie ook aandringt op de verwijdering van de storende technieken (meterkasten) die de wandschilderingen en het muurkastje van de zuidoostmuur momenteel ontsieren.

Antwoord: het retabel wordt mee beschermd. Van zodra de kapel het nodige onderhoud krijgt zal het retabel teruggeplaatst worden. Op het moment van de bescherming zal het agentschap er op toe zien dat het met de nodige administratieve en juridische omkadering zal ondergebracht worden op een veilige plaats.

Het is wenselijk om een replica van het beeldje te plaatsen of, ingeval het beeld opduikt, dit dan terug te plaatsen. Dit kan echter niet opgelegd worden.

Het verwijderen van de meterkast kan niet opgelegd worden. De kapel werd heel lang geleden al van elektriciteit voorzien omwille van het ontsteken van elektrische namaakkaarsen. Ook dit hoort bij de typische evolutie die zich voordoet bij kapellen en devotieplaatsen, onder meer omwille van de brandveiligheid. Wel dient er op toegezien te worden dat bij eventuele werken aan de elektriciteitsmeter passende maatregelen worden genomen voor een respectvolle omgang met de erfgoedwaarden. Om die reden wordt het ministerieel besluit aangepast en wordt een zin toegevoegd aan de toelatingsplichtige handelingen.

(cf. Art. 5 1° e) aanpassingswerken aan de elektrische installatie.)

Artikel 4 van het ministerieel besluit bevat de voorschriften voor instandhouding en onderhoud. De commissie kan deze ondersteunen.

7. Artikel 5 van het ministerieel besluit somt de toelatingsplichtige handelingen op. De commissie kan deze ondersteunen.

8. Concluderend erkent de commissie het potentieel van voorliggend beschermingsvoorstel, maar benadrukt de noodzaak van een gericht beheer van de kapel en verdere onderbouwing van de waardebeoordeling.

Antwoord: Aan een aantal vragen van de commissie werd met mits een aanpassing in het ministerieel besluit of het inhoudelijk dossier tegemoet gekomen. Waarom aan andere vragen niet tegemoet wordt gekomen, werd hoger al verduidelijkt.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

- De foto uit 2017 werd in de fotoregistratie werd vervangen door een foto van het retabel, genomen op 5 mei 2022.
- In het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werd bij de historische waarde met enkele kleine aanpassingen de contextwaarde verduidelijkt.
- Er wordt een zin toegevoegd aan de toelatingsplichtige handelingen in het ministerieel besluit: Art. 5 1° e) aanpassingswerken aan de elektrische installatie.

1.4. Opmerkingen van de zakelijkrechthouder

De opmerkingen werden gevraagd op 2 maart 2022.

De zakelijkrechthouder gaf geen opmerkingen over deze bescherming.

1.5. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

- De foto uit 2017 werd in de fotoregistratie werd vervangen door een foto van het retabel, genomen op 5 mei 2022.
- In het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werd bij de historische waarde met enkele kleine aanpassingen de contextwaarde verduidelijkt.
- Er wordt een zin toegevoegd aan de toelatingsplichtige handelingen in het ministerieel besluit: Art. 5 1° e) aanpassingswerken aan de elektrische installatie.